

TV serijal PG Mreže - Slobodni mediji i demokratija

Značaj istraživačkog novinarstva

Bez slobodnih medija nema slobodnog društva i demokratije.

Zadatak medija je da informišu istinito i pravovremeno, što omogućava javnosti da razume društvena kretanja i da kontroliše rad vlasti koju je izabrala.

Neki mediji prvenstveno informišu o dnevnim aktuelnim zbivanjima. Drugi su posvećeni istraživanju tema koje zahtevaju dugotrajno proučavanje dostupnih podataka, analizu dokumenata, pronalaženje kredibilnih izvora informacija. Za ovakve medije se kaže da se bave istraživačkim novinarstvom, koje je u Srbiji posebno procvetalo sa nastankom onlajn medija.

CINS, BIRN i KRIK spadaju u najpoznatije istraživačke onlajn portale u Srbiji. U prethodnoj deceniji objavili su desetine priča u kojima su prvi ukazali na koruptivno i kriminalno ponašanje različitih aktera.

Iako najveći broj objavljenih istraživačkih priča, nažalost ne dovede do adekvatne reakcije nadležnih institucija, one su važno sredstvo za alarmiranje javnosti, i imaju bitnu ulogu uočavanju demokratskih procesa i sprečavanju daljeg koruptivnog ponašanja.

Istraživačka priča CINS-a – Muljanje sa malim hidroelektranama

Jedna od tema o kojoj je CINS objavio niz priča tiče se izgradnje mini hidroelektrana. CINS je još 2014. upozorio na koruptivno ponašanje, kao i na štetu koja se nanosi životnoj sredini, i ukazao da izgradnju mini hidroelektrana plaćaju građani kroz uvećane račune za struju.

“Od 120 kompanija kojima je omogućeno da izgrade mini hidroelektrane i postanu povlašćeni proizvođači struje, neke su u sukobu sa zakonom, neke imaju skriveno vlasništvo u of-šor zonama, a neki vlasnici su u potencijalnom sukobu interesa, jer su istovremeno i lokalni političari”, pokazalo je istraživanje CINS-a objavljeno u tekstu “Kroz račun za struju plaćaćemo političare i sumnjive

investitore”, od 27. novembra 2014. <https://www.cins.rs/kroz-racun-za-struju-placacemo-politicare-i-sumnjive-investitore/>

Dina Đorđević, CINS: *“Mi smo, u stvari, te godine, tog februara, pokazali da država i firme povezane sa Vučićevim kumom Nikolom Petrovićem najviše profitiraju od tog posla, ali ukazali smo i na niz drugih segmenata koji su povezani sa ovom temom. Dakle, mi smo pre svega ukazali na jedan primer iz 2014, na primer podnožja Kopaonika, Jošaničke banje gde je faktički na jednoj reci izgrađen toliki broj malih hidroelektrana da se one nadovezuju jedna na drugu. U stvari, ispostavilo se da je Zavod za zaštitu prirode ukazao da tu postoji niz problema koji su doveli do narušavanja, trajnog maltene narušavanja životne sredine u toj reci, uopšte u tom kraju. Čupano je drveće, došlo je do izlivanja ulja, betona, dakle, sve to je negde uticalo na živi svet, biljni i životinjski svet, naravno u reci i oko reke. I negde ukazali su da to pokazuje samovolju pojedinih investitora. Mi smo sve to objavili i stavili u kontekst zašto se to uopšte u Srbiji dešava, zašto je uopšte došlo do podsticaja takvog posla i zbog čega je to dozvoljeno.”*

“U periodu od 2013. do kraja 2016, vlasnicima malih hidroelektrana je za proizvedenu struju isplaćeno 41,6 miliona evra. Polovina od tog iznosa je otišla državi i firmama povezanim sa kumom Aleksandra Vučića, Nikolom Petrovićem, te njegovim poslovnim partnerima...”, objavio je CINS u februaru 2018, u tekstu “Država i firme povezane sa Vučićevim kumom najviše profitiraju”.

<https://www.cins.rs/male-hidroelektrane-drzava-i-firme-povezane-sa-vucicevim-kumom-najvise-profitiraju/>

U tekstovima koji su usledili CINS ukazuje na katastrofalnu neodgovornost Ministarstva energetike i na teške propuste Elektroprivrede Srbije, koja je morala da plati više od milion evra naknade, zato što nije iskoristila kredit za izgradnju mini hidroelektrana koji je uzela od Evropske banke za obnovu i razvoj.

U svojim pričama CINS je veliku pažnju posvetio i protestima stanovništva koje živi u blizini lokacija gde je započeta izgradnja mini hidroelektrana, a koji su intenzivirani tokom 2017. i 2018.

Dina Đorđević, CINS: *“Čini mi se da smo mi na ovaj način jednu ekološku temu koju je jako teško vizualizovati, uspeli da negde stavimo u misli građana i da ih nateramo da misle na svoje reke. S druge strane, čini se da se samo čekalo na neku priču jer je lokalno stanovništvo i te kako bilo svesno da se u njihovom komšiluku nešto dešava, samo nisu prosto znali šta, kako, da li i na koji način da reaguju. Čini mi se da su se posle ovih priča nekako ohrabрили da sve te njihove sumnje negde imaju možda i uporište i da možda treba da se snažnije obraćaju institucijama, da budu uporniji. Ove priče su upravo to donele, i to je negde možda i najveći značaj.”*

Dina Đorđević koja je zajedno sa Vladimirom Kostićem pratila ovu temu kaže da je jedan od dometa njihovog istraživanja i to što se danas sve više govori o mogućoj promeni Zakona o zaštiti životne sredine kako bi se zabranila gradnja mini hidroelektrana u zaštićenim područjima.

Dina Đorđević, CINS: *“Dakle, ako do toga dođe, onda negde slobodno možemo da kažemo da je CINS-ova priča i zapravo set priča pokrenuo i uticao na debatu koja je rezultirala izmenom zakona.”*

Ono oko čega su novinari iz istraživačkih onlajn portala saglasni je da ovakve priče, nažalost, ne dovode do adekvatne reakcije nadležnih državnih organa, iako nude pregršt relevantnih informacija koje ukazuju na korupciju i kršenje zakona.

Istraživačke priče BIRN-a – Etihad, Tamnava, Branko Stefanović

Slobodan Georgiev, BIRN: *“Mi otkrijemo, objavimo, neki ljudi to vide, mnogi zapravo ne vide, i sledeći korak bi trebalo da bude država, dakle ljudi koji se bave pravim istragama, tužioci. Oni bi trebalo da na osnovu toga pokrenu neke stvari i da vide da li tu ima kršenja zakona, na koji način i tako dalje. To za sada ne postoji.”*

Aleksandar Đorđević, BIRN: *“Dešava se jedan suprotan proces od tog pozitivnog procesa, a to je da se, uglavnom, pogotovo zadnjih par godina, pokreću aktivne*

hajke protiv nas, protiv novinara koji objavljuju priče. I te hajke su dirigovane od samog političkog vrha, državnog vrha.”

BIRN je svojim istraživanjima “nervirao” svaku vlast, i prethodnu i sadašnju. Slobodan Georgiev podseća da je njihova redakcija jedina objavljivala priče koje su se ticale rada nekadašnje gradske uprave.

Posle pobede SNS-a, BIRN se okreće temama koje se tiču rada novih vlasti. U jednoj od prvih priča otkriva na koji način teče preuzimanje medijskog reklamnog tržišta i sticanje kontrole nad medijima, što je SNS sprovodio preko visokog partijskog funkcionera Gorana Veselinovića.

"Sedeo sam u jednom beogradskom kafiću sa prijateljima kada mi je Goran Veselinović, koga sam poznavao od ranije, predložio da osnujem firmu. Delovalo mi je kao interesantna ideja i prihvatio sam", izjavio je za BIRN mladi programer iz Niša, opisujući kako je u novembru 2012. osnovao agenciju Sekond koja se bavi prodajom reklamnog prostora.

“Pet vlasnika reklamnih agencija sa kojima je BIRN razgovarao kažu da moć Veselinovića leži u tome što se on prepoznaje kao čovek od najvećeg poverenja najmoćnije stranke u Srbiji, koji medijima vlada iz senke”, objavio je BIRN, marta 2014, u tekstu “Oglašavanje kao privatni posao vlasti”.
<https://javno.rs/istrazivanja/oglasavanje-kao-privatni-posao-vlasti>

Zahvaljujući BIRN-ovom istraživanju javnost se 2014. upoznae i sa, do tada skrivanim detaljima ugovora o formiranju kompanije Air Serbia. Birnova analiza ukazuje na krajnje nepovoljan aranžman između Vlade Srbije i Etihada, u kome se Srbija obavezala da za 51 jedan posto vlasništva, plati višestruko veći iznos od Etihada.

Slobodan Georgiev, BIRN: *“Mi smo tada imali samo jedno pitanje za Vladu – a to je da nam objasni tu logiku, dakle da nam objasni matematiku. Kako je moguće da ti uložiš pet puta više ili deset puta više, a da imaš samo jedan odsto više vlasništva? Ali, naravno, nismo dobili odgovor. Dobili smo etikete i od tada zapravo traje ceo sukob sa ovom garniturom koja je danas na vlasti jer smo mi*

tada označeni kao ljudi koji rade za neke tuđe interese, da smo mi zapravo poslali sa strane da rade protiv Vlade.”

BIRN-ova priča o Tamnavi tj. o sanaciji najznačajnijeg rudnika u Srbiji nakon katastrofalnih poplava 2014. je posebno uzburkala javnost. BIRN je ukazao na korupciju i obelodanio da je Elektroprivreda Srbije posao sanacije dodelila konzorcijumu bez iskustva, čime je dodatno uvećena cena čitavog posla.

Slobodan Georgiev, BIRN: *“To je naravno kulminiralo kasnije pričom o Tamnavi. Dakle, posao nisu uradili na vreme, a mogli su na drugačiji način da izvedu ceo taj postupak. Ali su fingirali i nameštali tender da bi dobile ove firme koje su na tome trebale da zarade. Ako se sećate, kada govorimo o uticaju, recimo, ta priča je proizvela da gospodin Vučić, u to vreme predsednik Vlade, održi sednicu Vlade na kopovima Tamnava da bi pokazao da tu, ne samo što ljudi kopaju rudu, nego evo može i Vlada da zaseda. Dakle, imali smo i tu vrstu performansa i pre nego što je Marina Abramović došla u Beograd. U poslednje vreme smo imali serijal priča o Branku Stefanoviću.”*

BIRN je pre godinu dana objavio da je otac aktuelnog ministra policije “posredovao u sklapanju unosnih poslova prodaje oružja između srpske firme „Krušik” i kupaca iz Saudijske Arabije”. O ulozi Branka Stefanovića u prodaji oružja Saudijskog Arabiji, koje je završilo u Jemenu, nedavno je pisala i bugaska istraživačka mreža Armsvoč (Armswatch).

Aleksandar Đorđević, BIRN: *“Šta je tu u stvari sporno? Otac ministra policije je povezano lice, naravno, sa ministrom policije i nalazi se u privilegovanoj situaciji da može da trguje oružjem jer samo odabrani mogu da dobiju dozvolu za takvu vrstu posla, a dozvolu je upravo dobio iz Ministarstva policije, tj. od svog sina. I pritom prodaje oružje po privilegovanim cenama u odnosu na druge trgovce, a pogotovo u odnosu na SDPR kao najvećeg državnog trgovca, što je jasno pokazano i u papirima i u našim pričama. Mi smo pitali Tužilaštvo i pitali smo Agenciju za borbu protiv korupcije. I evo već skoro mesec dana nemamo nikakav odgovor od njih, da li su se oni ovim slučajevima bavili. A policijska istraga je, mislim, u ovom trenutku apsolutno nemoguća.”*

Istraživačke priče KRIK-a – Svi sumnjivi poslovi Siniše Malog

Istraživački portal KRIK posebno je orijentisan na otkrivanje korupcije i kriminala. Priče KRIK-a o nelegalnim poslovima najviših funkcionera i njihovom bogaćenju uzburkale su javnost ali nisu nikad dovele i do adekvatne reakcije nadležnih državnih organa.

Dragana Pećo, KRIK: *“I, u stvari, možda je suština priče u tome da naša prava istraživanja u stvari nemaju impakt. I to, u stvari, govori o tome kakva je vlast u Srbiji i ko su ljudi koji su na vlasti. Jer, dok god mi istražujemo organizovani kriminal i korupciju u koju su umešani ljudi koji su u vrhu vlasti, dok god su ti ljudi na vlasti, oni neće biti procesuirani zato što kontrolišu istražne organe koji bi trebalo da se bave njima.”*

Kao dokaz za ovakvu tvrdnju Dragana Pećo navodi da deset hektara državne zemlje kod Vršca, koju je besplatno dobila firma Siniše Malog i njegove porodice, a o čemu je Krik istraživao 2015, još uvek nije vraćena državi iako je sud u međuvremenu to naložio.

Dragana Pećo, KRIK: *“Postupak je bio pokrenut, on je međutim stao. Tako da - da nije našeg istraživanja, ne bi se taj sudski postupak ni nastavio. Da nismo mi pratili redovno kako teče taj sudski postupak - pitanje je kako bi on bio okončan. Da uopšte nismo ni saznali da on postoji - pitanje je šta bi se u stvari desilo sa tom zemljom, da li bi postupak bio i nastavljen. Međutim, na ovom primeru mi ne možemo da tvrdimo da se država zaista bori protiv korupcije i da nekog pravog impakta ima jer do danas ta zemlja još nije upisana kao državna.”*

Stevan Dojčinović, KRIK: *“U nekom trenutku bude nekog impakta, međutim događaji koji se kasnije dese pokažu da je u stvari još gore.”*

Zahvaljujući ovom istraživačkom portalu javnost je saznala i za slučaj “tetke iz Kanade”. KRIK je otkrio da ministar odbrane Aleksandar Vulin ne može da dokaže poreklo 205 hiljada evra kojima je kupio stan u Beogradu. Iako nije bilo nikakvih dokaza u prilog tvrdnji ministra Vulina da je novac dobio od tetke iz Kanade, tužilaštvo je obustavilo postupak.

Dragana Pećo, KRIK: *“Kada smo to objavili i kada su svi saznali za slučaj tetke iz Kanade, tužilaštva su se bavila time, ali bavila na način da je to ispitano nedovoljno dobro s obzirom na njihov rad. Trebalo bi mnogo efikasnije da to čine, i takođe nezavisno, jer nijedno Tužilaštvo do danas nije pozvalo ministra Vulina ni da ga pita odakle više od 200.000 evra za stan u Beogradu, s obzirom da ministar Vulin do danas nije objasnio poreklo novca kojim je kupio novi luksuzni stan.”*

Istraživači Krika smatraju da je najveći uticaj na nadležne institucije imala njihova priča iz 2015, u kojoj su otkrili da je tadašnji gradonačelnik Siniša Mali u tajnosti kupio 24 stana na bugarskom primorju za 5 miliona evra.

Stevan Dojčinović, KRIK: *“To mislim da je već ušlo u anale, ne moram da obrazlažem priču. Suština je da smo tada, nakon što smo to objavili, imali Agenciju za borbu protiv korupcije koja se stvarno aktivirala, koja je nakon naših priča pokrenula postupak, i koja je na kraju svog postupka utvrdila, odnosno iznela sumnje u izveštaju koji je napravila, da je Siniša Mali uključen u pranje novca. Jer, praktično, Agencija je prošla kroz nekoliko naših priča koje smo objavili, i posebno se sećam da se Agencija skoncentrisala na jedan posao koji je Mali uradio i koji smo mi dokumentovali i objavili u priči, da je on prodao, praktično, samom sebi neku bezvrednu firmu za pola miliona evra. On je bio vlasnik jedne kompanije na ofšoru na Britanskim devičanskim ostrvima, i bio je vlasnik jedne gotovo bezvredne firme u Srbiji, i onda je on, u stvari, samom sebi prodao tu firmu i negde sa ofšora je u Srbiju preneo na svoj račun pola miliona evra.”*

Izveštaj u kome se iznose sumnje da je Mali bio umešan u pranje novca, Tužilaštvu je dostavila ne samo Agencija za borbu protiv korupcije već i Uprava za sprečavanje pranja novca, telo koje funkcioniše u okviru Ministarstva finansija.

Stevan Dojčinović, KRIK: *“I svi su sumnjali, praktično, da je čovek uključen u pranje novca. Međutim, onda je Tužilaštvo samo odbacilo sve to. Mi smo ih pitali zašto. Nisu hteli da nam daju nikakvu dokumentaciju koja objašnjava kako se to desilo, samo su nam u mejlu odgovorili da oni ne vide da je on izvršio ikakvo krivično delo. I tu se postupak praktično završio. Tako da čak i tu, neke institucije su se aktivirale, ali se tragično završilo. Tužilaštvo je odbacilo postupak, odbacilo ceo taj predmet, a onda je predsednik Sinišu Malog još postavio za ministra finansija, a sam*

ministar finansija odlučuje o šefu Uprave za sprečavanje pranja novca. Tako da on, ne samo što je napredovao, već je i postao nadležan upravo u onoj oblasti nad organom koji treba da analizira upravo takve poslove.”

Istraživačke novinarske priče mogu da budu od dragocene pomoći državnim institucijama koje se bave sprečavanjem korupcije i kriminala. Međutim, u današnjem političkom ambijentu u Srbiji, one se najčešće koriste za napad za novinare koji ih objavljuju i za napad na izvore tih informacija, što potvrđuje i poslednji slučaj sa uzbunjivačem iz Krušika.

Ipak, njihovi autori veruju da ove priče imaju dugoročnu vrednost i da će jednoga dana biti važno svedočanstvo.

Slobodan Georgiev, BIRN: *“Mislim da je ovo što mi radimo, zajedno sa drugim kolegama, neka vrsta belega, dakle nečega što ostaje i što ne možete pomeriti. I, da će za dve, pet ili deset godina nešto od toga morati da se proizvede, dakle da se ispita i istraži do kraja i da se vidi šta su neki ljudi u ovom periodu, a dok su bili na vlasti, zaista radili.”*

Kraj.